ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Ապրիլի 22-ին

Դեռ 1875 թ. ես մի մրցանակ (prime) կարգած էի հայերէն գրված ամենալաւ երկասիրութեան համար՝ վերաբերմամբ մեր ազգային լեզուի, գրականութեան, պատմութեան և օրէնսդրութեան, և նոյն միջոցին հայ պարբերական թերթերի մէջ հրատարակված կանոնների համեմատ որոշած էի, որ առաջի մրցութիւնը (concours) լինելու էր 1877 թւին։

Սահմանեալ ժամանակին ինձ հասուցին պէսպէս ձեռագիրներ և տպագրված շարադրութիւններ, բայց նոքա իրանց բոլոր արժանաւորութիւններով հանդերձ, մրցանակի ստացման համար դրված պայմաններին անհամապատասխան գտնվեցան՝ առաւել կամ պակաս չափով։

Յաջորդ մրցութեան (1879 թ.) մասնակցող շարադրութիւններից մրցանակը տարաւ արժ. Հ. Բաստամեանի յօրինած ձեռագիր գործը հանդերձ մեկնողական ծանօթութիւններով և պատշաճաւոր յառաջաբանով՝ ընդ անուամբ «Դատաստանագիր Մխիթար Գօշի»։

Բայց որպէս զի մի յարմարաւոր գործադրութիւն տրվի և այն գումարին, որ վճարվելու էր ըստ մրցութեան 1877 թւականի, ես բարւոք համարեցի առաջի առնել այդ գումարը (500 րուբլի) Թիֆլիսի մէջ հաստատված «Ընկերութեան հայերէն գրքերի հրատարակութեան» և մրցութեան գլխաւոր նպատակից չը շեղվելու համար խնդրել նրանից, որ այդ գումարով ի լոյս ընծայվի Մովսէս Խորենացու պատմութիւնը գիւրագին և հասարակաց մատչելի տպագրութեամբ։

Վերոյիշեալ ընկերութեան վարչութիւնը ընդունելով մեր առաջարկութիւնը՝ արդէն տպագրել է տալ Մովսէս Խորենացու պատմութիւնը։

Մեծ. տէր, խնդրում եմ ձեզ, որպէս և միւս ազգային լրագիրների մեծ. խմբագիրներին, տպագրել մրցութեան հետևեալ կանոնները և յայտարարել, որ առաջիկայ մրցանակին հետամուտ շարադրութիւնները պարտ են ներկայացվիլ քննութեան ներկայ 1881 թ. ընթացքում, այս հասցէիւ՝ յանուն Տէր-Յովհաննէս քահանայի Փօղոսեան. С- Петербургъ. Невскій просп. д. армянской церкви.

St. Petersbourg, Perspecktive de Nevsky, maison de l'eglise arménienne.

Պայմանք մրցանակի։ 1) Մրցանակի հետամուտ լինել կարող են ձեռագիր ու տպված գրաբար և աշխարհաբար ինքնուրոյն շարադրութիւնք ի մասին հայոց քաղաքական և եկեղեցական պատմութեան, ազգային օրէնսդրութեան, հնութեանց, մայրենի լեզուի և գրականութեան, որպէս և թատրոնական յօրինուածք։

2) Չեն կարող հետամուտ լինել մրցանակի՝ ա. օտար լեզուներից թարգմանված շարադրութիւնք, բ) դասագրքեր, գ) արդէն մրցանակ գրաւած աշխատութիւնների երկրորդ և յաջորդ տպագրութիւնքը. դ) մրցանակաբաշխութեան ժամանակից երկու տարի տպված շարադրութիւնք։

3) Թատրոնական գրուածքներից պահանջվում է, որ նրանց բովանդակութիւնը հին կամ նոր ազգային կեանքից առնուած լինէր։

4) Ամբողջ մրցանակի գումարը կազմում է հինգ հարիւր րուբլի արծաթ, որ բաժանվելու է ամեն երկու տարի մի անգամ։

5) Եթէ մրցանակի մատչող գրուածքների մէջ մրցանակի արժանի գործեր գտնվեն՝ նրանք ըստ իրանց արժանաւորութեան կամ ամբողջ մրցանակը (500 րուբլի) և կամ սորա մէկ մասը կընդունեն։

Յովսէփ Իզմիրեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Բիրժայի Լրագիրը» տալիս է հետևեալ տեղեկութիւնները Ս. Պետերբուրգից. կոմս Լօրիս-Մէլիքօվ ներկայացրեց հետևեալ պրօգրամը, որից կախված էր նրա պաշտօնի պահպանելը։ Պրօգրամը ունի հինգ կէտեր. 1) Պակասեցնել այն վճարումները, որ գիւղացիները պէտք է տան իրանց հողերը յետ գնելու համար, 2) վերականգնեցնել մի քանի քաղաքային և գիւղական իրաւունքներ, որոնք կորցրած էին իրանց ոյժը, 3) ընդարձակել քաղաքային վարչութիւնների և զէմստվօների գործունէութեան շրջանը, 4) վերցնել հալածողական քաղաքականութիւնը սահմանագլուխներում, և 5) վերանորոգել վարչութիւնը, համայնքից սկսած մինչև նահանգապետի պաշտօնը։ Այդ կէտերը քննելու համար պէտք է կանչվէին խմբագրական յանձնաժողովներ բոլոր նահանգների պատգամաւորներից բաղկացած։

—

Հարաւային Ռուսաստանում զուգընթացաբար ռուս բողոքականութեան, շտունդիզմի զարգացմանը, սկսում է յայտնվել և վերանորոգիչ շարժումը հրէական եկեղեցում։ Ռուս «Елисаветградск. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է որ հրէայ ինտելիգենցիան յանձն է առել հետևեալ վերանորոգիչ աշխատանքը հրէական կրօնի մէջ. «Առանց հրէայ հոգևորականութեան թոյլտւութեան, առանց փարիսեցիների և գիտնականների մասնակցութեան, առաջադէմ հրէաները իրանք յանձն առին մաքրել սուրբ գրքերը, հին կտակարանը Տալմուդի փուշերից և կառուցանել մի նոր կրօնական, բարոյական աշխարհայեցողութիւն։ «Թող մեր ցեղակիցները, ասում են զարգացած հրէաները, պարսաւեն մեզ որ մենք սուրբ գրքերից կազմեցինք մեզ հետևեալ համոզմունքները. ամենքը պէտք է եղբայրներ լինեն, պէտք է օգնել իր նմաններին, պէտք է լինել աշխատասէր և ազնիւ, պէտք է աղօթել կարճ, հասարակ կերպով և հասկանալի լեզուով, պէտք է անձնակրթութեամբ և անձնաքննութեամբ պարապել. պէտք է աւելի յաճախ կերպով խօսակցել Աստուծու և նրա ստեղծագործութիւնների վրա, որոնք գլխաւորապէս ուսումնասիրվում են բնական գիտութիւններից, չը պէտք է փողերը տոկոսով տալ, չը պէտք է առևտուր անել ոգելից խմիչքներով. չը պէտք է պարապել ստոր փակտորութեամբ, չը պէտք է սուտ խօսել. չը պէտք է երդվել. չը պէտք է ոչ ոխերիմ լինել, ոչ չարախօսել, ոչ ձեռքը բարձրացնել իր նմանի վրա, ոչ նախապաշարմունքներն ու սնոտիապաշտութիւններն ունենալ, ոչ թուղթ խաղալ»։

—

«Южный Край» լրագիրը ասում է. «Այժմ Հարաւային Ռուսաստանում կան երկու հաւասարապէս բարձր և բարոյական աղանդներ, ռուս շտունդիզմ և հրէական ազատ եկեղեցին, որոնք ապագայում կիրագործեն մալօրօսների և հրէաների միմեանց մէջ հաշտութիւնը անձնական կատարելագործութեան ճանապարհով։ Ոչ ռուսասէրները և ոչ էլ հրէասէրները, չէին երազում թէ ինչ ճանապարհով պէտք է կատարվի այդ երկու տարրերի բարոյական և հասարակական հաշտութեան գործը»։ Այժմ ինքը ժողովուրդը երկու կողմից գտաւ այդ ճանապարհը։

—

Ռուս «Православное Обозрѣніе» ամսագիրը հետևեալ կերպով նկարագրում է շտունդիստների աղանդը։ «Նշանաւոր է շտունդիստների բարոյականութիւնը։ Աւետարանական վարդապետութիւնը որի հիման վրա քրիստոնեան պէտք է կերակրի սովածին, հագցնի մերկին, ապաստանի խեղճին, օգնութիւն հասցնի հիւանդին և գթաբաղդին՝ մնացած տառեր չեն մնում շտունդիստների համար։ Նրանք միշտ պատրաստ են օգնել կարօտ եղբօրը։ Փոխադարձ օգնութիւնը շտունդիստների մէջ կանոնաւոր կերպով կազմակերպված է։ Շտունդիստները կանոնաւոր և ճիշտ կերպով վճարում են իրանց տուրքերը և վարչութեան պաշտօնեաները ասում են թէ՝ հարկերի ճիշտ վճարելու կողմից, որոնց պահանջելը ադմինիստրացիայի ամենադժուար գործն է, և բանի թէ ամեն մարդ շտունդիստ լինէր։ Շտունդիստները զարմանալի տոկուն և աշխատասէր ժողովուրդ են, ինչպէս բանւորներ և արդիւնաբերողներ նրանք օրինակելի ժողովուրդ են մալօրօսների մէջ։ Եկեղեցու ծիսակատարութիւնները թողած, ոչնչացնելով պատկերներ և սնոտի ձևեր, նրանք հետևում են աւետարանի բուն ոգուն, կարճ և հասարակ կերպով ու մայրենի, հասկանալի լեզուով են աղօթում։ Նրանք դաստիարակում են իրանց երեխաներին ոչ թէ սպառնալիքների միջոցով, այլ խելացի, համոզեցուցիչ դատողութիւններով ու օրինակներով, ընտանիքը նրանց մէջ հիմնված է կատարեալ հաւասարութեան սկզբունքի վրա. զօրութիւնը, սուտ խօսելը, հարբեցողութիւնը, թղթախաղը, բռունցքի ոյժը նրանց անյայտ են։ Ազնիւ, պատուաւոր աշխատանքը նրանց մօտ անձնական ապահովութեան միակ միջոց է համարվում»։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Հայերիս մէջ ևս հանդէս է դուրս եկել մի Լեյրայ Մօցկին, բայց այն զանազանութեամբ, որ հրէայ մանուկը տասներկու տարեկան է և սէր ունի դէպի մաթեմատիկան, իսկ այս հայ մանուկը 9 տարեկան է և սիրահար բնական գիտութեանց։ «Նորա անունը և ազգանունը Արտակ Տէր Սարգսեան է, ուսանող Ներսիսեան դպրանոցի առաջին դասարանում, որը ոչ մի տեղ չէ ուսել, բայց ընթերցանութեամբ այն աստիճան առաջացել է, որ համարեա ամբողջ ֆիզիկայի վրա տեղեկութիւն ունի՝ նոյնպէս և քիմիական բաղադրութեանց, բուսաբանութեան և կենդանաբանութեան։ Մինչև անգամ նա իր հայրենիքում ունեցել է մի աւազան, որի մէջ ժողովելիս է եղել զանազան գորտեր, ձկներ, օձեր և այլն, նոյնպէս մի մեծ վանդակ զանազան թռչուններով, ի հարկէ, որոնց վերա-

---

մեր հայերին, բայց մի և նոյն ժամանակ սիրում եմ։ Այդ ատելութիւնից բղխած սէրը ես չեմ կարողանում բացատրել ինձ։— Սիրում եմ այդ ազգը, որպէս մի սիրահար բորբոքված սրտով սիրում է մի ցած, բարոյապէս ընկած, պոռնիկ կնոջ։ Նա տեսնում է, թէ ինչպէս այդ կինը թաթախվել է բարոյական ցեխի մէջ, նա զզվում է, բայց հէնց որ աչքն ընկնում է աչքին, չէ կարողանում համբերել, սկսում է գրկել, սկսում է համբուրել նրան։ Թէև գիտէ, որ նրա մարմնի վրա ոչ մի մաքուր տեղ չի մնացել։ Մեր ազգը մի այսպիսի անբարոյական կին է. նա մի մեծ պոռնիկ է. նրա երեսին ամօթի և պատուի մի կաթիլ անգամ չէ մնացել։ Մօտ չորս հազար տարի նա պոռնկութիւն է անում, բայց տակաւին չը կշտացաւ, տակաւին չը յագեցաւ օտարներից։ Ասորեստանցին դարերով գործ դրեց նրա վրա իր անբարոյական կրքերը։ Հազարաւոր տարիներ անցկացրեց նա երբեմն յոյնի, երբեմն պարսկի և երբեմն հռոմայեցու գիրկն ընկնելով։ Մինչև անգամ անապատի սև արաբը իր հաստ շրթունքով շօշափեց նրա երեսը։ Մինչև անգամ թուրքի տափակաքիթ, դեղնակաշի մօնղոլը դարերով պառկեց նրա հետ։ Ի՞նչ ազգ մնաց, որի վրա չը սիրահարվէր նա, որին անձնատուր չը լինէր։ Նա բոլոր օտարներին տալիս էր իր սէրը, անհաւատարիմ էր միայն իր ամուսնին, որի հետ կապված էր օրինաւոր պսակով։—Այսուամենայնիւ, ես դարձեալ սիրում եմ այդ թեթևամիտ, վավաշոտ կնոջը, որ դարերի ընթացքում, իր անբարոյական կեանքով մաշվել, տըրորվել, քրքրվել է և միայն իր վաղեմի գեղեցկութեան կմախքն է պահպանել։ Սիրում եմ այդ կմախքը։ Սիրում եմ այդ թշնամացած, հազարաւոր հիւանդութիւններով վարակված մարմինը, որից մահուան հոտ է փչում,—հիւանդութիւններ, որ նա ստացել է իր բազմաթիւ հոմանիներից, որոնց նա չափիկի նման մինը միւսի ետևից փոխում էր։ Սիրում եմ, բայց ինչու համար, ինքս էլ չը գիտեմ։ Սիրում եմ ատելով, սիրում եմ զզուելով... բայց սիրում եմ...

—Սիրելուց բղխած այդ զզուանքը, այդ դառն ատելութիւնը շատ բնական է, ասաց սրբազանը, կտրելով իշխանի խօսքը։—Դա սիրող մարդու արդար վրդովմունքն է, որ առաջ է գալիս նրանից, երբ իր սիրած առարկայի մէջ գտնում է մի որ և իցէ արատ, մի որ և իցէ բիծ, որ մաքրել չէ կարող։ Ձեր ատելութիւնը դէպի այն ազգը, որին դուք շատ խրատացի կերպով պոռնիկ կնոջ հետ համեմատեցիք, ես բոլորովին բաժանում եմ։ Այդ ատելութիւնը ցոյց է տալիս, իշխան, ձեր չափազանց բարի ցանկութիւնները, որով փափագում էք պոռնիկը դուրս քաշել իր բարոյական ցեխից և նրան օրինաւոր, պատուաւոր կեանքի սովորեցնել։ Բայց երբ նկատում էք, որ նա ուղղվելու ոչ մի ընդունակութիւն չէ ցոյց տալիս, սկսում էք բարկանալ, սկսում էք ատել, բայց չը դադարելով մի և նոյն ժամանակ սիրելուց։ Ինքը Յիսուս Քրիստոսը սիրում էր ընկած կիներին, սիրում էր նրանց ուղղելու համար։ Եւ նա հասաւ իր նպատակին. Նրա վարդապետութեան ամենաջերմ տարածողները եղան այդ ժողովրդից մերժված կիները։

—Ի՞նչու ենք հեռու գնում, առաջ տարաւ սրբազանը իր խօսքը.—ահա մի մարդ, ինչպէս է Մելիք Դաւիթ ուրացողը. Նա բարոյապէս ընկած մի մարդ է, նա դաւաճանեց իր հայրենիքին, և պարսիկների ձեռքում գործիք դառնալով, սկսեց նրան աւերակ դարձնել։ Նոյն չարագործութիւնները շարունակելու համար և պարսից լուծը մեր ժողովրդի վրա պահպանելու համար, նա կանգնած է այժմ մեր ճանապարհի վրա, որ արգելէ մեր մուտքը, որ թոյլ չը տայ մեզ պարսիկների անիրաւութեամբ տիրած երկրի վրա ոտք կոխենք։ Այսպիսի դաւաճանները ոչ սակաւ անգամ ծնել են Հայաստանի մայրերը։ Բայց դրանք ինչով են մեղաւոր։ Դրանք արդիւնք են նոյն անբարոյականացած, նոյն փըչացած ժողովրդական կեանքի։ Հիւանդոտ կինը չէ կարող առողջ որդիք ծնել։ Հիւանդ ժողովրդից այս տեսակ հրէշներ առաջ կը գան։ Եթէ կամենում ենք, որ դրանք չը լինեն, պէտք է ուղղենք ժողովրդի առողջութիւնը,—ուղղենք նրան սիրելով։

Այդ խօսակցութիւնը, որ բոլորի համար հետաքրքիր էր, ընդհատվեցաւ։ Նրանք նկատեցին, որ բէկը բաւական տարածութիւն առաջ էր անցել։ Այժմ կանգնել էր նա և խօսում էր Ստեփաննոս Շահումեանի հետ, որին առաջուց ուղարկել էր թշնամու բռնած դիրքերը հետազօտելու։

—Ստեփաննոսը վերադարձաւ, ասաց Մխիթար սպարապետը,—տեսնենք, ինչ տեղեկութիւններ է բերել։

Երեքն էլ՝ սրբազանը, Մխիթար սպարապետը և Բայինդուր իշխանը, իրանց ձիաները թափով քշեցին, և մի քանի րոպէի մէջ հասան բէկի կանգնած տեղը։

Ստեփաննոսի բերած տեղեկութիւններից երևաց, որ Դաւիթ ուրացողը բռնել էր երկու գլխաւոր անցքեր, որտեղից պէտք էր մտնել Տաթև։ Մի անցքի վրա կանգնել էր նա ինքը, իսկ միւսի պահպանութիւնը յանձնել էր իր Շահ-կուլի որդուն։ Երկուսի ձեռքի տակ կային աւելի քան երկու հազար մարդիկ։

—Ես ձեզ մի ուրիշ ճանապարհով կը տանեմ, ասաց սրբազանը,— որը թէև բաւական դժուարանցնելի է և բաւական երկար է, բայց աւելի ապահով է։ Այդ ճանապարհով մենք չենք հանդիպի թշնամուն։

—Ի՞նչ օգուտ դրանից, պատասխանեց բէկը,—ես կամենում եմ անպատճառ հանդիպել նրանց։ Ինձ պէտք է այսօր ձեռքակալել այդ անզգամին։

—Այդ ձեր կամքն է, ասաց սրբազանը։—Եթէ դուք վճռել էք ուղղակի նրանց վրա գնալ, իմ կարծիքով, աւելի լաւ կը լինէր փոքր ինչ սպասել, մինչև մութը պատէր։ Մենք համեմատաբար շատ փոքր թւով մարդիկ ունենք մեզ հետ։ Եթէ ցերեկով թշնամին մեզ տեսնելու լինի, մեր սակաւութիւնը նկատելով, աւելի սիրտ կառնի։ Բայց խաւարի մէջ փոքրիկ խումբերն ևս, եթէ քաջութեամբ կը գործեն, կարող են սարսափեցնել թշնամուն։

—Դուք, սրբազան, ժպտալով ասաց բէկը,— ոչ միայն հմուտ աստուածաբան էք, այլ ձեր մէջ երևում է և պատերազմական տաղանդ։

—Կատակը մի կողմ կենայ, թոյլ տուեցէք այսօր փորձել իմ տաղանդը, որը ծաղրում էք դուք։

—Այդ խիստ վտանգաւոր փորձ կը լինի։ Այսուամենայնիւ, ես կարող եմ ապահովացնել ձեզ, սրբազան, որ մինչև թշնամու մօտ հասնելը, ձեր ցանկացած խաւարը կը պատէ մեր աշխարհը։ Նայեցէք արեգակին, որքան թեքվել է դէպի իր մուտքը։ Եւ ես ցաւում եմ, որ դուք Յեսուի հրաշքը կատարել չէք կարող, որ արեգակը առժամանակ կանգնեցնէիք, մինչև մենք լուսով աւարտէինք մեր կռիւը։

—Դարձեալ կատակ։ Ես չեմ հասկանում, թէ դուք ինչու էք փախչում խաւարից։

—Նրա համար որ, խաւարի մէջ մենք աչքից կը կորցնէինք այն մարդուն, որին ես ցանկանում եմ այսօր անպատճառ բռնել, պատասխանեց բէկը։

Յետոյ նա իր մօտ գտնված զինուորներին երկու մասների բաժանեց. մի մասը յանձնեց Մխիթար սպարապետին և նրան Ներսէս արքեպիսկոպոսի հետ ուղարկեց ուրացողի որդի Շահ-կուլու վրա, իսկ միւս մասը ինքը վեր առնելով, ուղղակի գնաց ուրացողի վրա, իր հետ տանելով Բայինդուր իշխանին և իր սիրելի Ստեփաննոս Շահումեանին։

(Կը շարունակվի)

բերութեամբ զանազան գիտողութիւններ է անել. Նա մինչև անգամ լուծում է քիմիական բաղադրութիւններ և մետալներ, նոյնպէս և այլ և այլ քիմիական բաղադրութիւններ է կազմում. Նա հետևեալն է պատմում իր մետալալուծութիւն ուսանելու մասին. «Երբ ես հայրենիքումս տեսայ, որ դժուարանում եմ մետալներ լուծել, դիմեցի մի ոսկերչի, առաջարկելով նորան, որ ինձ ուսուցանի իր արհեստը միայն այն պայմանով, որ ես մի ամբողջ տարի առանց վարձի ծառայեմ նորան, բայց մի ամիս չանցած երբ արդէն սովորեցի մետալներ լուծել, հեռացայ գործատնից»։ Այս երեխայի եղբայրը արգելում է նրան այսպիսի բաներով պարապել՝ և խլում է նրա գրքերը և գործիքները, բայց երեխան իր լացի զօրութեամբ հետ է ստանում։ Նրա հայրենիքը Հին-Նախիջևանն է, որտեղ ծնված է աղքատ ընտանիքից։ Նա ելեկտրականութեան տեսութիւնը աւելի լաւ է բացատրում քան նոյն գիմնազի բարձր դասատան աշակերտները։ Ամբողջ ուսումնարանը զարմացած է այդ մանուկի վրա։ Ափսոս, որ հայ ընդունակութիւնները իրանց սաղմից դուրս գալու օրից թառամում են առանց օգնութեան։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Լրագիրները հաղորդում են հետևեալը։ Նորերումս գերմանական մամուլը չափազանց անհանգստացաւ, երբ բայխստագի նիստերից մէկի ժամանակ իշխան Բիսմարկ մինչև այն աստիճան հասցրեց իր անբաւականութիւնը առաջադէմներից, որ սպառնաց Բերլինին և պարլամենտին, թէ նա մտադիր է մայրաքաղաքը Կասսել տեղափոխել։ Ի՞նչի անպատճառ Կասսել և ոչ թէ Ֆուլդա կամ Դարմշտատ։ Ամբողջ Գերմանիայի պատմական նշանակութիւն ունեցող տեղերից միայն Ֆրանկֆուրտը-Մայնի-վրա կարող է մրցել Բերլինի հետ թէ իր ընդարձակութեամբ, թէ հարստութեամբ և թէ պատմական յիշատակներով։ Իտալական կառավարութեան նման պրուսականն էլ գերմանական կառավարութիւն դառնալուց յետոյ կարող էր հին գերմանական պետութեան մայրաքաղաք Ֆրանկֆուրտը նախադասել Բերլինին, մանաւանդ որ նա դարերի ընթացքում ազատ քաղաք է եղել և ունի աւելի կենտրոնացած աշխարհագրական դիրք և բարեյաջող օդ քան թէ Բերլինը։ Բայց իշխանը Կասսելն է ընտրել, որտեղ կառավարութիւնը և պարլամենտը աքսորվածների դրութեան մէջ կը լինեն։ Բիսմարկ յայտնեց, որ այդ հարցը պաշտօնապէս քննութեան կենթարկվի բայխստագի նիստերի հետևեալ շրջանի ժամանակ և այդքանը բաւական էր հասարակական կարծիքը վրդովելու և Կասսելի բնակիչներին յուսադրելու համար։

Ջը նայելով երեսուն տարիներից աւելի գոյութիւն ունեցող իրանց ազատ հիմնարկութիւններին, Պրուսիան և Գերմանիան դեռ ևս չեն ազատվել հեղինակութեանը կուրօրէն հպատակվելու հակումից։ Ամենազօր կանցլերի ցանկութիւնը զանազան կերպով է մեկնվում։ Յայտնվում է որ իշխան Բիսմարկ այս առաջին անգամ չէ, որ մտածում է հեռացնել կայսերական կառավարութիւնը և պարլամենտը Բերլինից, որ ենթարկված է առաջադէմների վնասակար ազդեցութեանը։ Դեռ առաջ իշխան Բիսմարկ իր քաղաքական երեկոների ժամանակ յոյս էր յայտնում, որ կարելի է պարլամենտը Պոտսդամ աքսորել, ուր կատարեալ հանդստութիւն և կարգապահութիւն է տիրում։ Կասսելի մասին նա նորերումս է մտածել։ Եթէ այդ մտադրութիւնը կատարվի, նկատում են շփոթված գերմանական լրագիրները, ուրեմն կայսերական ընտանիքն էլ պէտք է հեռանայ Բերլինից, հետևապէս Բիսմարկ չէր յայտնի այդպիսի ցանկութիւն, եթէ վաղօրօք ստացած չը լինէր գերմանական կայսրի համաձայնութիւնը։ Թէպէտ իշխանի այս դիտաւորութիւնը շատ օտարոտի է, բայց նա իրագործել է իր աւելի էլ անհասկանալի և օտարոտի դիտաւորութիւնները։

Գերմանական կանցլերը չափազանց յամառ է իր ցանկութիւնները կատարելու ժամանակ։ Բայց ամեն բան և մինչև անգամ Գերմանիայի միացողի յետադիմական գործերը պէտք է չափ և սահման ունենան։ Ջը նայելով, որ գերմանացիների համար սովորութիւն է դարձել խոնարհութեամբ կատարել Բիսմարկի բոլոր ցանկութիւնները, այնուամենայնիւ նա անկարող կը լինի համոզել պարլամենտական մեծամասնութեանը, թէ կայսրութեան բարօրութիւնը և նրա քաղաքական շահերը պահանջում են, որ գերմանական պարլամենտը Պոտսդամի կամ Կասսելի արքունական այգիների և անտառների մօտ լինի։

ԲՕԼԳԱՐԻԱ

Սօֆիայից լրագիրներին հաղորդում են հետևեալը։ Բօլգարիան նիհիլիստներով լի է և Սօֆիան նրանց կենտրոնատեղին է, գրում են գերմանական լրագիրների մէջ, իսկ մենք կարդում ենք այդ տողերը և ծիծաղում։ Կան և այնպիսիները, որոնք իրանց օգտին են ծառայեցնում թէ մեր ծիծաղը և թէ գերմանական լրագիրների գրածները։ Նիհիլիստների գոյութիւնը Բօլգարիայի մէջ երևակայական է և այդպիսի լուրերի տարածվելուն առիթ է տուել բօլգարական քաղաքական կուսակցութիւնների ներքին անմիաբանութիւնը։ Թէ Ռուսաստանը և թէ ռուս ժողովուրդը կարող են հաւատարմութեամբ նայել Բօլգարիայի վրա, որի բնակիչները հասկացողութիւն չունեն նիհիլիզմի մասին և որտեղ օտարական նիհիլիստները չեն կարող հիւրասիրվել։

Տարաբաղդաբար այս տեղի պաշտօնական անձինքներից մէկը ուղարկել էր ռուսաց կառավարութեան մի նամակ Բօլգարիայի մէջ նիհիլիստների երևալու մասին և դըրանց ցուցակը, որտեղ դուրս էր բերված բօլգարական արդարութեան մինիստրի քարտուղարի ազգանունը։ Պէտք է նկատել, որ այս դէպքում խիստ պէս դեր էր խաղում անձնական թշնամութիւնը և այդ հաղորդութիւնը նիհիլիստների մասին կատարված էր յիշեալ քարտուղարին վնասելու նպատակով։

Ռուսաց կառավարութեան ներկայացուցիչը Բօլգարիայի մէջ իր ծանօթութիւնը այդ երկրի հետ ապացուցանելուց յետոյ նորերումս ասել էր հետևեալը. „Այստեղ ապրող ռուսներից ես չեմ ճանաչում և մինչև անգամ կասկածում այնպիսի մէկին, որ քիչ թէ շատ համերաշխ լինէր նիհիլիստների հետ։ Ինչ կը վերաբերի բօլգարացիներին, նրանց կատարելապէս անկարելի է կասկածել։ Ամենաարմատական և առաջադէմ բօլգարացիները ոչ թէ միայն չեն մտածում նիհիլիզմի մասին, որի նպատակը կոմունան և անիշխանութիւնն են, այլ և հանրապետութեան մասին։ Գուցէ բօլգարացիներից շատերը անբաւական են այս կամ այն երևոյթից, բայց նրանք այնքան գոհ են ռուսաց թագաւորի և ժողովրդի բարերարութիւններից, որ նրանք երբէք չեն մտածի այն բանի մասին, որ կարող է վըշտացնել ռուսներին։ Մի խօսքով ես հաւատացած եմ, որ բօլգարացիների մէջ նիհիլիստներ բոլորովին չը կան։"

ԱՒՍՏՐՕ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

Վիէննայից լրագիրներին հաղորդում են հետևեալը։ Անցեալ տարւայ ապրիլին աւստրիական արդարութեան մինիստրը մի վճիռ հրատարակեց, որով չեխերի լեզուն օրինաւոր է համարվում Բօհեմիայի և Մօրավիայի այն տեղերի ուսումնարաններում, դատարաններում և վարչական հիմնարկութիւնների մէջ, որտեղ չեխական լեզուն երկրի սովորական լեզուն է։ Այդ կարգադրութեան անորոշութիւնը և կենտրոնականների անբարեխիղճ ցոյցերը մեծ դժուարութիւններ ծագեցրին։ Մի տեղ որ և է գործնական թուղթ էր ուղարկվում և նա յետ էր դարձվում այն պատճառով, թէ այդտեղի սովորական լեզուն այն չէ, որով գրված է այդ թուղթը, գրողը հակառակն էր պնդում և այդպիսով անվերջանալի վիճաբանութիւններ էին սկսվում։ Դատարանների մէջ էլ պատահել են այդպիսի վէճեր և շատ անգամ գործը հասել է բարձրագոյն դատաստանական պալատին, որի անդամները, կենտրոնականները լինելով, գործը վճռել են յօգուտ գերմանական լեզուի։ Բարձրագոյն դատարանի այդպիսի վճիռները մի կողմից անբաւականութիւն պատճառեցին չեխերին, միւս կողմից մի ուժեղ զէնք տուին կենտրոնականներին։ Վերջինները սկսեցին ապացուցանել, որ օրէնքի ոյժ ունեցող բարձրագոյն դատարանի վճիռները ապրիլի կարգադրութիւնը սահմանադրութեան և օրէնքների հակառակ են համարում։

Անցեալ տարւայ վերջը աւստրիական պարլամենտի կենտրոնական կուսակցութեան անդամները երկու առաջարկութիւն արին, որոնցից մէկը պահանջում էր ապրիլի կարգադրութիւնը հակառակ համարել և նրան ոչնչացնել, իսկ երկրորդը՝ գերմանական լեզուն պետական լեզու հրատարակել Աւստրիայի բոլոր երկիրների համար։ Այդ առաջարկութիւնները յանձնվեցան 24 անդամներից կազմված պարլամենտական մասնաժողովի քննութեանը, որի ժամանակ արդարութեան մինիստրի պաշտօնակատար Պրաժակ բացատրեց կառավարութեան հայեացքը այդ հարցի վրա։ Նրա կարծիքով յիշեալ կարգադրութիւնը կատարելապէս օրինաւոր է և սահմանադրութեան համեմատ, որովհետև նա անհրաժեշտ է Բօհեմիայի և Մօրավիայի համար, որտեղ չեխական լեզուն տիրապետում է։ Կառավարութիւնը այդպիսի վճիռներ կը հրատարակի և այլ նահանգների համար, եթէ նրանք հարկաւորութիւն ունենան։

Պրաժակի այդ մեկնութիւնը կատարելապէս բաւականացրեց մասնաժողովի աւտոնոմիստ անդամներին, իսկ կենտրոնականները խստութեամբ մեղադրում էին կառավարութեանը սահմանադրութիւնը խախտելու համար։

Մասնաժողովի մեծամասնութիւնը յայտնեց, որ յիշեալ կարգադրութիւնը կատարելապէս օրինաւոր է, իսկ փոքրամասնութիւնը հակառակ է և ապրիլի սկզբին հրատարակվեցան երկու կողմերի զեկուցումները, որոնք երևի շուտով կը քննվեն պարլամենտի մէջ։

Վերոյիշեալ կարգադրութեան ապօրինութեան հարցը կենտրոնականների ցանկացածի հակառակ հետևանքներ ունեցաւ։ „Բոլոր լեզուների և բարբառների հաւասարութիւնը" մի չափազանց մեծ ժողովրդականութիւն ունեցող նշանաբան է Բօհեմիայի մէջ։ Սիլեզիայի լեհացիները և չեխերը, Բուկովինի ռումինները, Իստրիայի իտալացիները, մի խօսքով Աւստրիայի բոլոր ազգութիւնները գերմանական լեզուի դարևոր առաւելութիւնից ճնշված սկսեցին բացարձակ պահանջել, որ ապրիլի կարգադրութիւնը կայսրութեան այլ տեղերում էլ գործադրվի, այսինքն որ երկրի սովորական լեզուները գերմանական լեզուի հետ հաւասար իրաւունքներ ունենան։ Կառավարութիւնը երևի ստիպված կը լինի կամաց կամաց բաւականութիւն տալ այդ իրաւացի պահանջներին։

Բացի յիշեալ հարցը աւստրիական պարլամենտը պէտք է քննէ չեխերի այն պահանջը, որ Բօհեմիայի և Մօրավիայի մէջ աւելացնվի այն միջնակարգ ուսումնարանների թիւը, որտեղ առարկաները չեխական լեզուով են աւանդվում։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Գերմանիայում շարունակվում է հակահրէական խոշոր շարժումը։ Դարձեալ երկու գերմանացի պաստօրներ միացան հակասեմիտական կուսակցութեան հետ և մի մեծ միտինգի մէջ Բերլինում նրանք պահանջում են վերականգնեցնել քրիստոնէական ոգին պետութեան մէջ, կըրկին մտցնել հրէական գետտոներ և այլն։

—Այս օրերս հրատարակվեցաւ Գերմանիայում բողոքական մի քահանայի, Բաումգարտէնի մի բրօշիւր, որի մէջ հեղինակը սաստիկ յարձակվում է հակասեմիտական շարժման դէմ, անուանելով նրան գերմանական ազգի վրա ամօթալի արկածական դրոշմ դնող մի շարժում։ Պատասխանելով այն մարդկանց, որոնք կարծում են թէ քրիստոնէութեանը վտանգ է սպառնում հրէական աշխարհայեցողութիւնից, գիտնական աստուածաբանը պատասխանում է. «Եթէ դուք ճըշմարիտ քրիստոնեայ չէք, դուք այդ նրանով էք ապացուցանում, որ քրիստոնէութիւնը և նրա գաղափարները փրկելու համար դուք դիմում էք պետական իշխանութեան օգնութեանը։ Ի՞նչ կարծիք կունենան հրէաները քրիստոնէութեան մասին, որ խիստ պէս ինքն իրան յաղթված է համարում աղաչելով պետութեան ոյժից օգնութիւն իր գոյութեան շարունակութեան համար»։

—Լրագիրներին հեռագրում են որ Դիլկ պատասխանելով Բրօսին անգլիական պարլամենտում ասեց որ իրան ոչինչ յայտնի չէ Թիւրքաց կառավարութեան հրամանով հայերի ձեռքից զէնքեր խլելու մասին։ Խօսելով Տունիսի խնդրի մասին, Դիլկ ասեց որ ցաւալի է թէ Ֆրանսիան կամենում է վճռել այդ խնդիրը եւրոպական ընդհանուր համաձայնութիւնից դուրս։ Բոլոր արևելեան խնդիրները, աւելացրեց Չարլս Դիլկ, ինչպէս Հայաստանի վերանորոգութիւնների և Թիւրքաց ֆինանսների վերականգման խնդիրները պէտք է նոյնպէս վճռվեն եւրոպական ընդհանուր համաձայնութեամբ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 7 մայիսի։ Պաշտօնապէս հաղորդում են. Ֆինանսների մինիստր Աբազա իր խնդիրքի համեմատ հիւանդութեան պատճառով արձակված է պաշտօնից, մնալով պետական խորհրդի անդամ։ Ֆինանսների մինիստրի օգնական Բունգէին հրամայված է ֆինանսների մինիստրութեան կառավարիչ լինել։ Իշխան Օլդենբուրգսկու մահուան պատճառով երեք ամսով սուգ է նշանակված։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 7 մայիսի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 75 կ., երկրորդ 93 ր. 87 կ., երրորդ 94 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. 75 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 224 ր. երկրորդ 217 ր. 50 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 92 ր. 75 կ., երկրորդ 93 ր., երրորդ 93 ր. 12 կ., ոսկի 8 ր. 4 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լոնդոնի վրա արժէ 24,40 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 208 մարկ 50 պֆ., Փարիզի վրա արժէ 257 ֆրանկ։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ